

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА АГРОПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ

ECONOMIC SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN TIMES OF WAR: OPPORTUNITIES AND THREATS

Сисоліна Наталія Петрівна

кандидат економічних наук, доцент,
Центральноукраїнський національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0101-8854>

Савеленко Григорій Володимирович

кандидат технічних наук,
Центральноукраїнський національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9310-6223>

Сисоліна Ірина Петрівна

кандидат технічних наук, доцент,
Центральноукраїнський національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2168-6553>

Sysolina Nataliia, Savelenko Hryhorii, Sysolina Iryna
Central Ukrainian National Technical University

Стаття присвячена актуальній проблемі забезпечення економічної безпеки агропідприємств України в умовах війни. У статті розкрито сутність економічної безпеки підприємства. Охарактеризовано процес формування економічної безпеки із врахуванням особливостей галузі та умов, що склалися. У роботі досліджуються ключові виклики, з якими стикається аграрний сектор країни внаслідок військової агресії, та аналізуються нові можливості, що відкриваються в процесі адаптації до кризових умов. Розглянуто комплекс факторів, що впливають на економічну безпеку агропідприємств, включаючи кадровий дефіцит, втрату сільськогосподарських угідь, порушення логістичних ланцюгів, проблеми з енергопостачанням та обмежений доступ до фінансових ресурсів. Особлива увага приділяється питанням модернізації технічного парку в умовах обмежених ресурсів та необхідності підтримки вітчизняного виробника. У статті пропонується ряд стратегічних напрямів, спрямованих на підвищення економічної безпеки агропідприємств, включаючи диверсифікацію виробництва, впровадження інноваційних технологій, розвиток нових логістичних маршрутів та посилення кооперації між учасниками ринку. Окреслена роль держави у підтримці аграрного сектору та запропоновані рекомендації щодо формування ефективної політики забезпечення економічної безпеки агропідприємств в умовах тривалої нестабільності. При підготовці статті було використано як загальнонаукові (аналіз і синтез, абстрагування та конкретизація) так і спеціальні методи дослідження.

Ключові слова: економічна безпека, агропідприємства, війна, загрози, ресурс, фінансові результати, стратегія.

The article is devoted to the urgent problem of ensuring the economic security of agricultural enterprises in Ukraine in the conditions of war. The article reveals the essence of economic security of an enterprise. The process of forming economic security is characterized, taking into account the peculiarities of the industry and the current conditions. The links and influences of agricultural production and economic security processes are considered. The paper explores the key challenges faced by the country's agricultural sector as a result of military aggression and analyzes new opportunities that are opening up in the process of adapting to the crisis. In the context of the military conflict, the Ukrainian government has taken a number of measures to support the agricultural sector. These steps were aimed at simplifying agricultural activities and reducing the financial burden on agricultural producers. One of the key areas was the reduction of administrative barriers. The government significantly simplified bureaucratic procedures for agricultural businesses, allowing farmers to focus on production rather than paperwork. In addition, a temporary permit for the use of agricultural machinery without registration was introduced, which is especially important in an environment where the speed of response to a changing situation can be critical.

Considerable attention was paid to import issues. The government simplified the procedures for importing agricultural machinery and seeds. This decision helped farmers to update their machinery and provide themselves with quality seed even in the face of disrupted supply chains. Financial support measures included a reduction in the tax burden. In particular, a zero rate of excise tax on fuel was introduced for agricultural producers, and the VAT rate was reduced to 7% on fuels and lubricants. These steps helped farmers reduce production costs in the face of rising energy prices. In addition, the government has introduced special programs to support agricultural producers: preferential lending, grants for production development or compensation for losses related to military operations. The author examines a range of factors affecting the economic security of agricultural enterprises, including human resources shortages, loss of agricultural land, disruption of supply chains, problems with energy supply, and limited access to financial resources. Particular attention is paid to the modernization of the technical park in the context of limited resources and the need to support domestic producers. The important role of strategic management in the current conditions is determined. The article proposes a number of strategic directions aimed at improving the economic security of agricultural enterprises, including diversification of production, introduction of innovative technologies, development of new logistics routes and strengthening of cooperation between market participants. The author outlines the role of the state in supporting the agricultural sector and offers recommendations for the formation of an effective policy to ensure the economic security of agricultural enterprises in the context of prolonged instability.

Keywords: economic security, agricultural enterprises, war, threats, resource, financial results, strategy.

Постановка проблеми. Сільське господарство є ключовим сектором економіки України, який забезпечує не лише її продовольчу безпеку, але й значну частку експортних надходжень. Україна є одним з світових експортерів зернових, олійних та продуктів їх переробки, меду. Однак, з початком повномасштабного російського вторгнення в Україну, агропромисловий комплекс опинився перед безпрецедентними викликами. Війна змінила умови функціонування агропідприємств, створивши нові загрози для їхньої економічної безпеки та водночас відкривши нові можливості для трансформації та розвитку.

Визначення поточної ситуації та розгляд стратегічних підходів до забезпечення стійкості та розвитку агропідприємств в умовах війни є критично важливим не лише для самих агропідприємств, але й для формування державної політики підтримки сектору, а також для міжнародних партнерів, зацікавлених у співпраці з українським агробізнесом. Адже стійкість аграрного сектору України має стратегічне значення для глобальної продовольчої безпеки та економічної стабільності регіону в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковій літературі питання економічної безпеки аграрних підприємств присвятили свої праці такі науковці як Р. Безус, В. Геєць, Н. Андріїв, М. Негрей, П. Саблук, В. Ткачук, В. Хачатрян, Р. Хартвуд, Д. Бакс та ін.

Економічну безпеку підприємства частіш за все розглядають як стан ефективного використання ресурсів і наявних ринкових можливостей, який дозволяє підприємству уникнути внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує його тривале виживання та стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної стратегії.

Проте, є інший підхід в [1, с. 23–24], так Безус Р.М., акцентуючи увагу на протидії загрозам, визначає економічну безпеку підприємства як стан підприємства, при якому відбувається його ефективне функціонування через визначення, забезпечення і захищеність його функціональних складових та здатність протистояння як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам.

У [2] поняття «економічна безпека сільськогосподарських підприємств» трактується як: стан підприємства, що характеризується стійкістю до різного роду загроз та сезонних коливань, здатністю забезпечувати реалізацію економічних інтересів та ефективно розвиватися у змінних природно-кліматичних умовах.

Більш глибоке трактування економічної безпеки підприємства надано у [3, с. 240]. Геєць В. вважає, що економічна безпека суб'єкта господарювання є складною динамічною системою, яка забезпечує стійке функціонування і розвиток підприємства за допомогою своєчасної мобілізації і найбільш раціонального використання трудових, фінансових, техніко-технологічних та інших ресурсів підприємства в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз.

Аналіз сучасної ситуації на ринку праці в умовах війни досліджувався у праці Хачатрян В. [4]. Перелік ключових внутрішніх і зовнішніх загроз для підприємств харчової промисловості розглянула в своїй праці Андріїв Н. [5]. Аналіз впливу військових дій на території України на функціонування аграрного сектору наведено в праці Негрей М. [6].

Проте незважаючи на значну кількість наукових робіт присвячених економічній безпеці, дане питання є недостатньо дослідженим в умовах війни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження основних загрози для економічної безпеки агропідприємств, а також визначення нових можливостей та перспектив розвитку, що виникли в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття економічна безпека агропідприємства, з одного боку, характеризує підтримку власної ефективної діяльності, а з іншого – є складовою економічної безпеки всієї країни. Чим вища економічна безпека аграрного підприємства, тобто сукупності виробничих складових, які забезпечують стійке економічне зростання суб'єкта господарювання, тим вища його конкурентоспроможність. При цьому агропідприємство здатне ефективно протидіяти можливим загрозам внутрішнього та зовнішнього середовища, а також досягати поставлених цілей і завдань на основі реалізації обраної ним стратегії економічного розвитку.

Сьогодні економічна безпека як країни так і підприємств залежить від необхідності «розробки стратегічних управлінських рішень, які б враховували соціальну, екологічну, управлінську та економічну складові» [7].

Економічна безпека займає важливу роль в системі стратегічного управління, оскільки допомагає зрозуміти які можливі ризики, як вони вплинуть на кінцевий результат, і які необхідно впровадити заходи. Навіть якщо аграрні підприємства мають високий ресурсний потенціал. Вплив, наприклад, несприятливих кліматичних умов можуть зробити їх неефективними, якщо вчасно на це не відрегулювати [8].

Крім того, економічна безпека агропідприємства залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів. Основні загрози для економічної безпеки агропідприємств в умовах війни наведені на рис. 1.

Невизначеність щодо тривалості конфлікту, ініційованого російською федерацією,

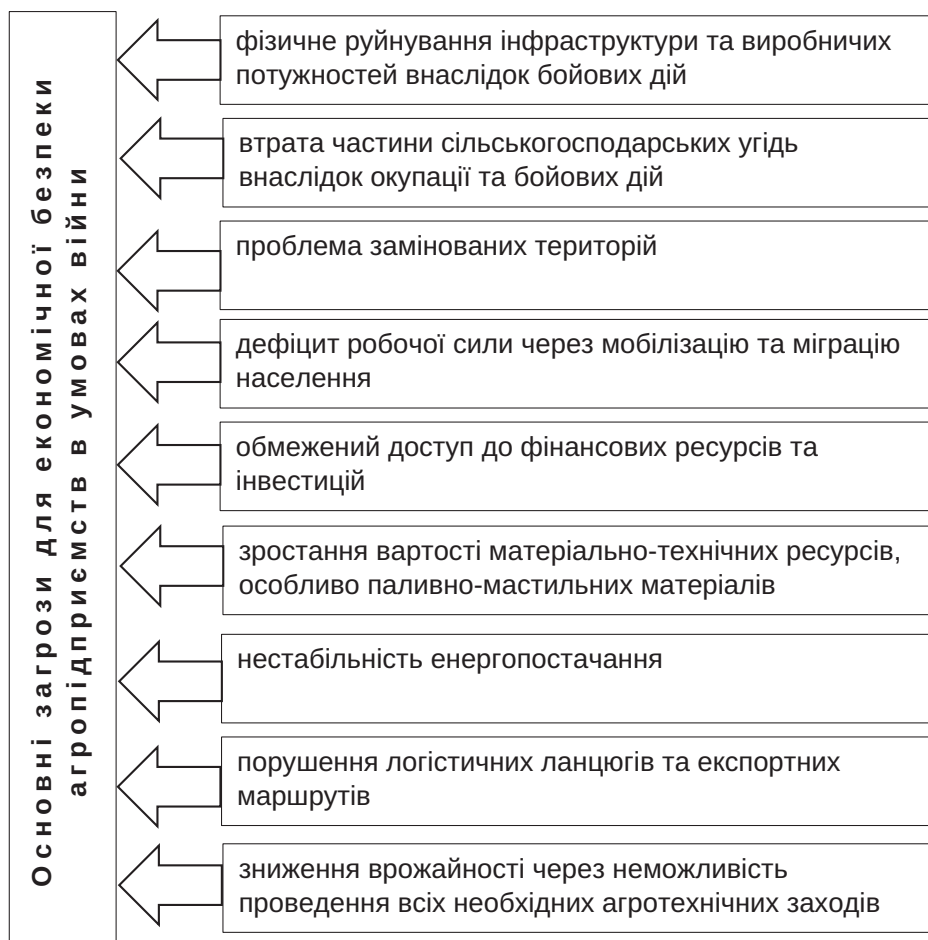

Рис. 1. Основні загрози для економічної безпеки агропідприємств в умовах війни

Джерело: побудовано авторами

унеможлиблює створення вичерпного списку викликів та загроз для економічної безпеки України. Серед нових, важко передбачуваних ризиків варто відзначити потенційні перешкоди для вільного руху українських товарів до країн ЄС. Ці перешкоди можуть виникати через страйки або введення дискримінаційних односторонніх обмежень, що становить особливу загрозу для економічної стабільності [9].

Вживання країни під час війни відбувається в основному за рахунок:

- мобілізації внутрішніх ресурсів та резервів, як матеріальних, так і людських;
- консолідації суспільства та об'єднання зусиль усіх верств населення для досягнення спільної мети;
- ефективного функціонування стратегічних галузей економіки, особливо оборонної промисловості та сільського господарства;

– дипломатичних зусиль, спрямованих на отримання міжнародної підтримки та допомоги;

– адаптації економіки до воєнних умов, включаючи перепрофілювання виробництв для задоволення потреб фронту;

– оптимізації використання наявних ресурсів та впровадження режиму економії;

– інноваційних рішень та технологічних розробок, що підвищують ефективність оборони та життєзабезпечення;

– стійкості та витримки цивільного населення, його готовності переносити труднощі та обмеження воєнного часу;

– ефективної роботи системи цивільного захисту та забезпечення базових потреб населення;

– підтримки національного духу та морального стану як військових, так і цивільних;

Рис. 2. Основні можливості для трансформації та розвитку агросектору в умовах війни

Джерело: побудовано авторами

– гнучкості управління та здатності швидко приймати рішення в умовах постійних змін;

– збереження та ефективного використання інтелектуального потенціалу країни.

Війна стала потужним каталізатором змін в аграрному секторі України. Ті підприємства, які зможуть адаптуватися до нових реалій, використовуючи інноваційні підходи та технології, матимуть шанс не лише вижити, але й

зміцнити свої позиції на ринку. Основні можливості для трансформації та розвитку агросектору в умовах війни наведені на рис. 2.

До війни поступово поліпшувався економічний стан сільськогосподарських товаровиробників, збільшувалася частка прибуткових і скорочувалася частка малорентабельних і збиткових підприємств у загальній їх кількості. Ринкові процеси впливають на діяльність агропідприємств, тому їх кількість не є сталою.

Таблиця 1

Динаміка та структура кількості аграрних підприємств за 2016-2020 рр. в Україні

Області	2016	%	2017	%	2018	%	2019	%	2020	%
	Підприємства									
Україна – всього підприємств	1865631	100	1805144	100	1839672	100	1941701	100	1973652	100
В тому числі аграрних підприємств	73973	3,96/100	75992	4,21/100	75730	4,12/100	74858	3,85/100	70059	3,55/100
Вінницька область	4755	6,43	4479	5,89	4376	5,78	4354	5,82	4162	5,94
Волинська область	1472	1,99	1470	1,93	1408	1,86	1428	1,91	1157	1,65
Дніпропетровська область	6391	8,64	6350	8,36	6208	8,20	6221	8,31	6173	8,81
Донецька область	2167	2,93	2244	2,95	2163	2,86	2195	2,93	2037	2,91
Житомирська область	1941	2,62	1986	2,61	2049	2,71	2132	2,85	1740	2,48
Закарпатська область	1687	2,28	2706	3,56	3417	4,51	2388	3,19	1598	2,28
Запорізька область	4520	6,11	4343	5,72	4161	5,49	4118	5,50	3982	5,68
Івано-Франківська область	1352	1,83	1421	1,87	1417	1,87	1468	1,96	1091	1,56
Київська область	3661	4,95	3764	4,95	3681	4,86	3742	5,00	3517	5,02
Кіровоградська область	4486	6,06	4584	6,03	4598	6,07	4579	6,12	4460	6,37
Луганська область	1463	1,98	1498	1,97	1519	2,01	1582	2,11	1590	2,27
Львівська область	2113	2,86	2124	2,80	2114	2,79	2133	2,85	1943	2,77
Миколаївська область	5106	6,90	5219	6,87	5175	6,83	5058	6,76	4970	7,09
Одеська область	5827	7,88	6564	8,64	6317	8,34	5951	7,95	5592	7,98
Полтавська область	3836	5,19	3973	5,23	4039	5,33	4101	5,48	3991	5,70
Рівненська область	1252	1,69	1190	1,57	1203	1,59	1217	1,63	985	1,41
Сумська область	1815	2,45	1832	2,41	1844	2,43	1893	2,53	1889	2,70
Тернопільська область	1848	2,50	1730	2,28	1735	2,29	1665	2,22	1654	2,36
Харківська область	4126	5,58	4119	5,42	3989	5,27	4026	5,38	3866	5,52
Херсонська область	3658	4,95	3765	4,95	3674	4,85	3617	4,83	3480	4,97
Хмельницька область	2522	3,41	2566	3,38	2504	3,31	2544	3,40	4422	6,31
Черкаська область	3530	4,77	3549	4,67	3518	4,65	3596	4,80	3473	4,96
Чернівецька область	1641	2,22	1644	2,16	1583	2,09	1547	2,07	1319	1,88
Чернігівська область	1653	2,23	1746	2,30	1788	2,36	1828	2,44	1681	2,40
м. Київ	1151	1,56	1226	1,61	1360	1,80	1475	1,97	1387	1,98

Джерело: побудовано авторами за даними [10]

В табл. 1 приведена структура та динаміка кількості аграрних підприємств за період з 2016 по 2020 рр. по Україні та регіонах. Наведений в таблиці період до ковіду та до війни характеризувався зміною кількості підприємств по Україні, в порівнянні з 2016 р. вона, в загальному вигляді, збільшилася на 5,8%, але кількість агропідприємств зменшилася на 5%, по областях в більшості випадках кількість також зменшувалася в різному ступені, на відміну від таких як Сумська, Полтавська, Хмельницька, Луганська, Чернігівська.

Суб'єкти аграрного підприємництва функціонують в умовах підвищеного ризику. Насамперед це зумовлено сезонністю виробництва,

обмеженістю земельних ресурсів, недостатньо розвинутою інфраструктурою аграрних ринків, значною залежністю від природно-кліматичних умов виробництва сільськогосподарської продукції.

Фінансовий результат, до оподаткування, підприємств за видами економічної діяльності був не стабільний, окрім сільського, лісового та рибного господарств, де результат був більш сталий і покращився навіть у період ковіду та залишився позитивним у період війни в порівнянні з іншими підприємствами.

В табл. 2 наведені фінансові результати до оподаткування підприємств підприємства за основними видами економічної діяльності.

Таблиця 2

Фінансові результати до оподаткування підприємств за основними видами економічної діяльності, тис. грн.

Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування	2017	у %	2018	у %	2019	у %	2020	у %	2021	у %	2022	у %	2022/2017	2022/2021, %
Всього по Україні, в тому числі	274831,6	72,8	429129,3	74,3	664849,8	74	303219,3	71,4	1119261,7	73,3	46127,2	66,1	-228704,4	-95,88
сільське, лісове та рибне господарство	69344,1	86,2	71478,5	86,3	94041,4	83,1	82230,6	82,7	239982,5	88,3	87258,4	78,5	17914,3	-63,64
промисловість	87461,7	71,8	154138,2	72,8	166753,2	72,1	-22289,6	69,7	449515,3	71,3	-228844	64,6	-316306	-150,91
Будівництво	-3535,8	71,5	6433,9	72,8	15974,8	73,8	-2047,8	70,9	8370,6	71	-17585	62,4	-14049	-310,07
оптова та роздрібна торгівля; ремонт авто транспортних засобів і мотоциклів	39296,3	75,2	86290,5	77,2	129113,3	77,1	45272	74,4	145861,9	77,1	50349,4	70,8	11053,1	-65,48
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	-16532,6	71,5	-22661,6	74,1	14414,8	73,8	17013,3	71,7	31246,8	72,3	-23035,5	68,4	-6502,9	-173,72

Джерело: побудовано авторами за даними [10]

у % - Підприємства, які одержали прибуток у % до загальної кількості підприємств

Фінансові результати до оподаткування підприємств зменшилися в порівнянні з 2021 р. до 4,12%, а за видами економічної діяльності виокремлено сільське, лісове та рибне господарство, яке зменшилося на 63,64%, проте залишилося позитивним. Цей процес є логічним, оскільки сьогодні порушені зв'язки, відбувається занепад деяких виробництв з-за воєнних дій.

Однак розшарування господарств корпоративного сектору аграрної економіки, зокрема під час війни, за рівнем прибутковості залишається. Це приводить до того, що високорентабельні сільськогосподарські підприємства можуть купувати нову техніку й експлуатувати її відносно короткий термін, а потім продавати менш економічно спроможним підприємствам за значно нижчою ціною, ніж у новій машині.

Вторинний ринок – це ринок сільськогосподарської техніки, що була у використанні. На сьогодні цей ринок являє собою важливу складову частину ринку сільськогосподарської техніки, призначення якого полягає в тому, що в умовах низької купівельної спроможності більшості господарств є можливість поставляти на ринок додаткову сільськогосподарську техніку за цінами, значно нижчими від цінового рівня нової техніки.

Іншою особливістю ринку сільськогосподарської техніки слід вказати диспаритет цін і, як наслідок, ускладнення товарно-грошового обміну між сферою машинобудування та сільськогосподарськими підприємствами через значну різницю в цінах на продукцію сільського господарства та промислові засоби виробництва. Низькі ціни на сільськогосподарську продукцію та їх коливання негативно впливають на виробництво сільськогосподарської техніки, добрив, засобів захисту рослин та іншої продукції, яку поставляють структури, що входять до першої сфери АПК.

Сільськогосподарська техніка національного виробництва є менш конкурентоздатною, але вона значно дешевше імпортних аналогів. З іншого боку, закордонна сільськогосподарська техніка є більш продуктивною та роботизованою. Постає питання: як поєднати інтереси держави, власного виробника та виконати переоснащення агропідприємств на сучасну високопродуктивну техніку?

Вирішення цієї багатогранної проблеми вимагає комплексного підходу та балансування інтересів усіх зацікавлених сторін.

Перш за все, держава повинна створити сприятливе законодавче та економічне середовище для розвитку вітчизняного сільсько-

господарського машинобудування. Це може включати податкові пільги для виробників, які інвестують у розробку та виробництво сучасної техніки, а також підтримку науково-дослідних робіт у цій галузі. Водночас, важливо не створювати штучних бар'єрів для імпорту високотехнологічного обладнання, яке поки що не виробляється в Україні. На сьогодні, дозволяється експлуатація сільськогосподарської техніки без реєстрації, знижений розмір ПДВ до 7% на пальне, діє мораторій на експорт на деякі види сільськогосподарської продукції: вівса, гречки, проса, жита, цукру, солі, великої рогатої худоби. Обмеження введене для гарантування стабільного запасу продовольства в країні.

Для стимулювання вітчизняних виробників до підвищення якості та ефективності своєї продукції можна запровадити систему державних замовлень на техніку, яка відповідає певним критеріям продуктивності та інноваційності. Це створить гарантований ринок збуту для українських підприємств і одночасно забезпечить агросектор необхідним обладнанням.

Важливим кроком може стати створення спільних підприємств між українськими та закордонними виробниками сільгосптехніки. Це дозволить поєднати передові технології з локальним виробництвом, створюючи робочі місця в Україні та забезпечуючи трансфер знань і технологій. Наприклад, Мінагрополітики, Міносвіти та Японське агентство міжнародного співробітництва (JICA) розпочали проект з розвитку малого садівництва [11].

Для агропідприємств необхідно розробити програми фінансової підтримки при купівлі нової техніки. Це можуть бути пільгові кредити, лізингові програми або часткова компенсація вартості обладнання. При цьому рівень підтримки може бути диференційованим: вищим для техніки вітчизняного виробництва і дещо нижчим для імпоротної. На сьогодні діє програма компенсації вартості сільгосптехніки вітчизняного виробника [12]. Розмір компенсації складає 25% від вартості придбаної техніки. Крім того, Уряд запровадив спеціальні програми підтримки агровиробників: пільгове кредитування «Доступні кредити 5-7-9%», гранти на розвиток виробництва або компенсації за втрати, пов'язані з військовими діями. Також державними програмами передбачена додаткова фінансова підтримка малого та середнього агробізнесу у вигляді компенсації відсоткової ставки за кредитами до 50 млн грн. Існує механізм фінансування

агробізнесу за допомогою аграрних розписок, що дає можливість оформити кредит на техніку, добрива чи інші необхідні для аграріїв ресурси під заставу майбутнього врожаю.

Не менш важливим є питання навчання та підготовки кадрів. Держава повинна інвестувати в освітні програми, які дозволять підготувати фахівців, здатних працювати з сучасною технікою та обслуговувати її. Це може включати модернізацію навчальних програм у профільних закладах освіти, створення спеціалізованих курсів підвищення кваліфікації, а також співпрацю з виробниками техніки для організації практичних тренінгів.

Ще одним важливим аспектом є розвиток інфраструктури обслуговування та ремонту сільгосптехніки. Держава повинна стимулювати створення мережі сервісних центрів, що забезпечить швидке та якісне обслуговування техніки, продовжить термін її експлуатації та підвищить ефективність використання.

Для стимулювання інновацій у галузі сільгоспмашинобудування доцільно створити спеціальний інноваційний фонд, який би фінансував перспективні розробки та підтримував стартапи в агротехнологіях. Це дозволить Україні не лише наздоганяти світових лідерів, але й створювати власні інноваційні рішення, адаптовані до місцевих умов.

Важливо також розробити довгострокову стратегію розвитку аграрного сектору, яка б включала чіткий план поетапної модернізації парку сільгосптехніки. Це дасть сигнал як виробникам, так і аграріям щодо напрямку розвитку галузі та дозволить планувати інвестиції на тривалий період.

Нарешті, не слід забувати про важливість популяризації досягнень вітчизняного машинобудування та демонстрації ефективності сучасної техніки. Організація виставок, демонстраційних показів, створення модельних господарств - все це допоможе подолати скептицизм щодо можливостей української техніки та стимулюватиме попит на неї.

На підставі наведених вище заходів по підтримці агросектору та пропозицій по модернізації агросектора пропонуємо наступні стратегічні напрями модернізації аграрного сектору рис. 3.

Поєднання інтересів держави, виробників та агропідприємств - складне, але необхідне завдання. Його вирішення вимагає системного підходу, гнучкості та готовності до компромісів з боку всіх учасників процесу. Успішна реалізація такої стратегії не лише забезпечить модернізацію аграрного сектору, але й

стане потужним драйвером економічного розвитку України в цілому, зміцнюючи її позиції на глобальному ринку продовольства та агротехнологій.

Висновки. Дослідження економічної безпеки агропідприємств в умовах війни виявляє складну та багатогранну картину викликів і можливостей, з якими стикається аграрний сектор України. Війна створила безпрецедентні умови, які вимагають від агропідприємств надзвичайної гнучкості, інноваційності та стратегічного мислення.

Збереження високої напруженості військової ситуації продовжує створювати значні ризики для економічної та продовольчої безпеки країни. Військові дії призводять до масштабного пошкодження родючих земель, що зменшує площу придатних для сільського господарства угідь і, як наслідок, знижує виробництво ключових сільськогосподарських культур.

Зростання геополітичної напруженості та можливе розширення зони конфлікту може спричинити серйозні збої у ланцюгах постачання. Це потенційно вплине на ширше коло країн-партнерів України і може мати масштабніші негативні наслідки для різноманітних економічних процесів в країні та за її межами.

Постійні атаки на виробничі потужності та транспортні мережі підтримують високий рівень загрози для інфраструктури, необхідної для вирощування, обробки та зберігання агропродукції та харчових товарів. Крім того, фінансові труднощі обмежують можливості сільськогосподарських підприємств у забезпеченні необхідними матеріалами та обладнанням.

Проте найбільш критичною проблемою для продовольчої безпеки, яка, ймовірно, збережеться і в довгостроковій перспективі, є зростаючий дефіцит робочої сили в аграрному секторі.

Успішне функціонування агропідприємств в цих складних умовах значною мірою залежить від ефективності управлінських рішень та здатності розробляти і реалізовувати гнучкі стратегії. Важливу роль відіграє також державна підтримка сектору, спрямована на забезпечення продовольчої безпеки країни та збереження експортного потенціалу.

Незважаючи на значні труднощі, український аграрний сектор демонструє стійкість та адаптивність. Ця криза може стати каталізатором для глибокої трансформації галузі, сприяючи її модернізації та підвищенню конкурентоспроможності на глобальному ринку.

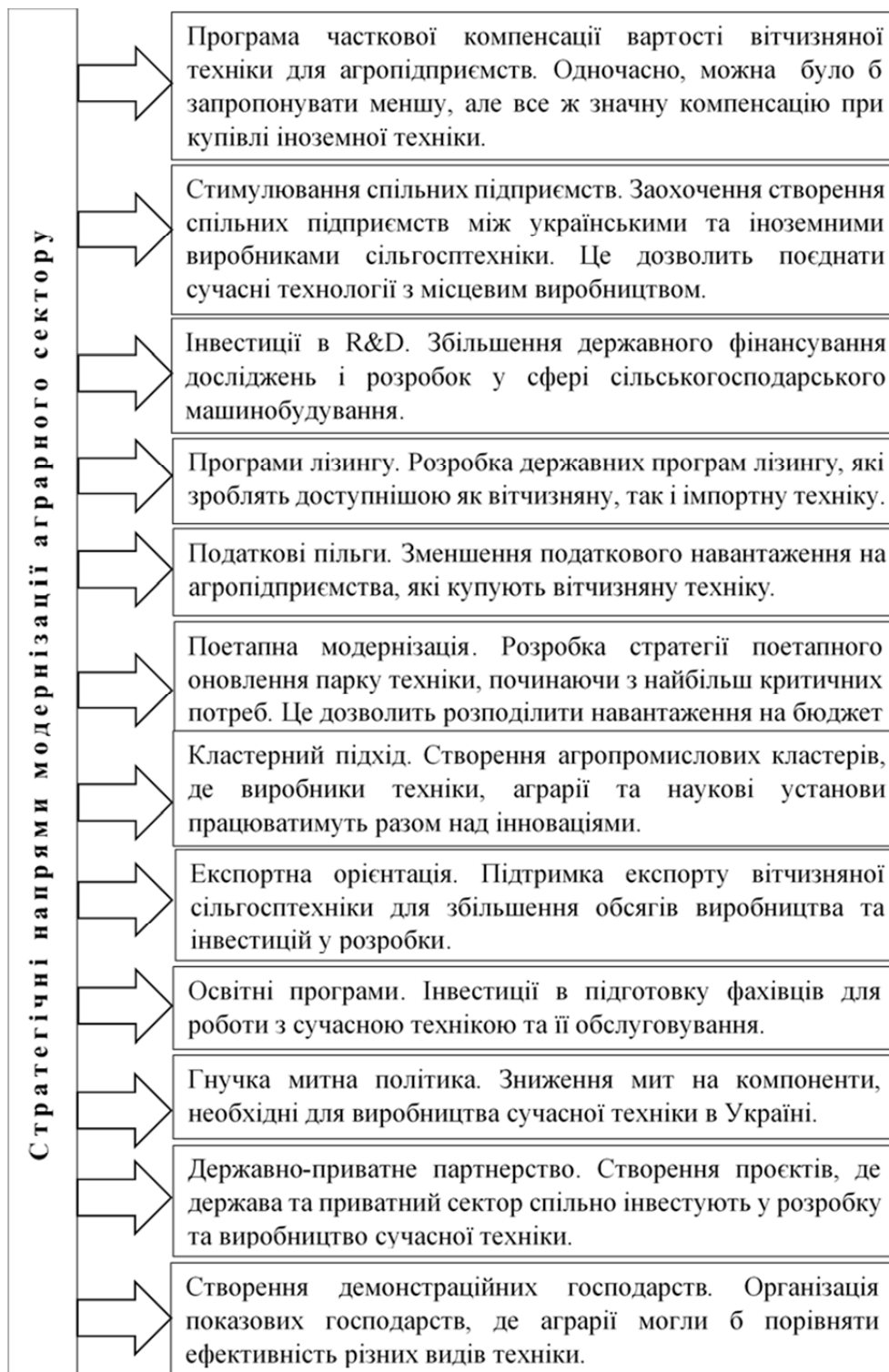

Рис. 3. Стратегічні напрями модернізації аграрного сектору

Джерело: побудовано авторами

Для забезпечення довгострокової економічної безпеки агропідприємств необхідно:

- розробити комплексну стратегію відновлення та розвитку аграрного сектору з урахуванням поточних реалій;

- інвестувати в розвиток людського капіталу та інноваційні технології;
- посилити співпрацю між державою, бізнесом та науковими установами для вирішення критичних проблем галузі;

– розвивати альтернативні логістичні маршрути та диверсифікувати ринки збуту;
– впроваджувати ефективні механізми управління ризиками на рівні підприємств та держави.

Таким чином, незважаючи на серйозні виклики, український аграрний сектор має потенціал не лише для виживання, але й для якісного розвитку, зміцнюючи свої позиції як ключового гравця на глобальному продовольчому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Безус Р. М. Механізм стійкості аграрного сектору економіки України до глобальних викликів / Р. М. Безус, А. В. Бойко. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2014. № 2(17). С. 22–29.
2. Ткачук В. І., Яремова М. І. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств. *Електронне наукове фазове видання «Ефективна економіка»* № 6. 2019. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.6.12
3. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк ; за ред. В. М. Гейця. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. 240 с.
4. Хачатрян В., Красняк О. Економічна безпека в умовах воєнного стану як чинник формування ринку праці молоді. *Міжнародний науковий журнал менеджменту, економіки та фінансів*. 2024. № 3 (1), С. 24–37. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20240301.03>
5. Андріїв Н. М. Економічна безпека підприємств харчової промисловості: ключові загрози. *Ефективна економіка*. 2023. № 1. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.1.25>
6. Негрей, М., Тараненко, А., & Костенко, І. (2022). Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. *Економіка та суспільство*. №40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-38>
7. Злотнік М., Мельник О. Стратегічне управління впровадженням принципів циркулярної економіки на вітчизняних підприємствах. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 12. С. 112–119. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/12.19>
8. Сисоліна Н.П., Сисоліна І.П. Стратегічні орієнтири управління інноваційним потенціалом в агробізнесі // *Перспективи ефективних управлінських рішень у бізнесі та проектах : матеріали VIII Міжнародної науковопрактичної конференції (17 листопада 2023 р., м. Одеса) Одеса: МГУ, 2023. С. 109–112. DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.27373>*
9. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/> (дата звернення: 11.06.2024).
10. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Міністерство агрополітики та Японське агентство міжнародної співпраці запускають проєкт розвитку малого садівництва. Дія.Бізнес – Головна сторінка. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/agribusiness/ministerstvo-agropolitiki-ta-aronske-agentstvo-miznarodnoi-spivpraci-zapuskaut-proekt-rozvitku-malogo-sadivnictva> (дата звернення: 28.06.2024).
12. Запрацювала оновлена програма компенсації 25% вартості української сільськогосподарської техніки та обладнання. Дія.Бізнес – Головна сторінка. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/agribusiness/zapracuvana-opovlana-programa-kompensacii-25-vartosti-ukrainskoi-silskogospodarskoi-tehniki-ta-obladnanna> (дата звернення: 19.07.2024).

REFERENCES:

1. Bezus R. (2014) Mekhanizm stiykosti ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrayiny do hlobal'nykh vyklykiv [Mechanism of resilience of the agricultural sector of Ukraine's economy to global challenges]. *Yevropeys'kyu vektor ekonomichnoho rozvytku*, no. 2(17), pp. 22–29. (in Ukrainian)
2. Tkachuk V., Yareмова M. (2019) Ekonomichna bezpeka sil'skohospodars'kykh pidpryyemstv [Economic security of agricultural enterprises]. *Elektronne naukove fazove vydannya «Efektyvna ekonomika» – Efficient economy*, no 6. (in Ukrainian)
3. Heyets V. (2006) Modelyuvannya ekonomichnoyi bezpeky: derzhava, rehion, pidpryyemstvo [Modeling economic security: state, region, enterprise]. monohrafiya [a monograph]. Kharkiv : VD «ІNZHEK». 240 p.
4. Khachatryan, V., Krasnyak, O., (2024). Ekonomichna bezpeka v umovakh voyennoho stanu yak faktor formuvannya molodizhnoho rynku pratsi [Economic security in the conditions of martial law as a factor in the formation of the youth labor market]. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, no. 3(1), pp. 24–37. (in Ukrainian)

5. Andriyiv N. (2023) Ekonomichna bezpeka pidpryyemstv kharchovoyi promyslovosti: klyuchovi zahrozy [Economic security of food industry enterprises: key threats]. *Elektronne naukove fazove vydannya «Efektyvna ekonomika» – Efficient economy*, no. 1. (in Ukrainian)
6. Nehrey, M., Taranenko, A., & Kostenko, I. (2022). Ahrarnyy sektor Ukrayiny v umovakh viyny: problemy ta perspektyvy [The agricultural sector of Ukraine in the conditions of war: problems and prospects]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and society*, no. 40. (in Ukrainian)
7. Zlotnik M., Mel'nyk O. (2020) Stratehichne upravlinnya vprovadzhennyam pryntsyypiv tsyrkulyarnoyi ekonomiky na vitchyznyanykh pidpryyemstvakh. [Strategic management of the implementation of circular economy principles at domestic enterprises]. *Pidpryyemnytstvo ta innovatsiyi – Entrepreneurship and Innovation*, no. 12, pp. 112–119. (in Ukrainian)
8. Sysolina N., Sysolina I. (2023) Stratehichni oriyentiry upravlinnya innovatsiynym potentsialom v ahrobiznesi. [Strategic guidelines for management of innovative potential in agribusiness]. *Perspektyvy efektyvnykh upravlin'skykh rishen' u biznesi ta proyektakh : materialy VIII Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi*. Odesa: MHU, pp. 109–112. (in Ukrainian)
9. Ekonomichna bezpeka Ukrayiny v umovakh dovhotryvaloyi viyny [Economic security of Ukraine in conditions of long-term war]. Available at: <https://niss.gov.ua/> (accessed June 11, 2024).
10. Sayt Derzhavnoyi sluzhby statystryky Ukrayiny. [Website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Ministerstvo ahropolityky ta Yapons'ke ahent-stvo mizhnarodnoyi spivpratsi zapuskayut' proyekt rozvytku maloho sadivnytstva. [The Ministry of Agricultural Policy and the Japan Agency for International Cooperation are launching a small horticulture development project]. Available at: <https://business.diaa.gov.ua/cases/agribusiness/ministerstvo-agropolitiki-ta-aponske-agentstvo-miznarodnoi-spivpraci-zapuskaut-proekt-rozvitku-malogo-sadivnictva> (accessed June 28, 2024).
12. Zapratsyuvata onovlena prohrama kompensatsiyi 25% vartosti ukrayins'koyi sil'skohospodars'koyi tekhniky ta obladnannya. [An updated compensation program of 25% of the cost of Ukrainian agricultural machinery and equipment has been launched]. Available at: <https://business.diaa.gov.ua/cases/agribusiness/zapracuvata-onovlena-programa-kompensacii-25-vartosti-ukrainskoi-silskogospodarskoi-tehniki-ta-obladnanna> (accessed July 19, 2024).